

НІМЕЦЬКІ МАКАРЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 20-ГО СТОЛІТТЯ. ЛАБОРАТОРІЯ «МАКАРЕНКО-РЕФЕРАТ»

*Ткаченко А. В., Сєдаков О. В.
Полтава, Україна*

Особливе і важливе місце у вивченні творчості А. Макаренка посідає німецька макаренкознавча школа, яка має понад 70-річну історію.

Німеччина узнала про педагогічні здобутки А. Макаренка із повідомлень у ЗМІ членів робітничих делегацій, що відвідали керовані ним виховні установи у 1920-х роках, а також матеріалів інших авторів, в тому числі М. Горького. В цьому відношенні характерним є епізод з публікацією у 1933 році, невдовзі після захоплення влади в країні нацистами, книги Л. фон Кербер (L. von Koerber) «Радянська Росія бореться зі злочинністю», одна із глав якої була присвячена Комуні імені Ф. Е. Дзержинського, – за півроку майже весь наклад цієї книги було знищено.

Німецька макаренкознавча традиція, що бере свій початок після Другої світової війни, у зв'язку з розділом країни на «капіталістичну» і «соціалістичну» частини розвивалася по двох часто непримиренних напрямках. І якщо східнонімецьке дослідження макаренківської спадщини в основному трималося у фарватері радянського макаренкознавства, то західнонімецький його аналог демонстрував широкий плюралізм теоретичних підходів, ідеологічних позицій та наукових оцінок.

Перші західнонімецькі, присвячені видатному педагогу-письменнику, публікації з'явилися на рубежі 1940–1950-х років. Як вважає провідний німецький макаренкознавець Г. Хілліг, саме чарівність «Педагогічної поеми» зіграла вирішальну роль в зростанні популярності А. Макаренка в ФРН. На його твердження, висока оцінка непересічної особистості і педагогічних здобутків А. Макаренка серед багатьох західнонімецьких педагогів 1950–60-х років є заслугою насамперед трьох учених Геттінгенського університету – професора *Хермана Нооля* (Herman Nohl, 1919–1960) і його учнів – *Елізабет Хаймпель* (Elisabeth Heimpel, 1902–1972) і *Леонхарда Фрьозе* (Leonhard Froese, 1924–1994).

У передмові до книги Г. Хілліга «Макаренко у Німеччині» Л. Фрьозе розповідає про те, як починалося його знайомство з А. Макаренком. У 1949 році «Педагогічна поема» вийшла в НДР німецькою мовою, і тоді ж Х. Нооль отримав її від свого колеги. Далі Л. Фрьозе пише: *«Херман Нооль зустрів своїх гостей, тримаючи в руці «Поему», щоб прочитати їм захоплюючу сцену з неї <...> Всі зрозуміли, що Нооль тримає в руках справжнє відкриття, розповісти про яке він хоче кожному. Ноолю ж було ясно, що тепер це стане справою його життя»*. У 1950 році виходить його стаття, в якій він називає А. Макаренка великим явищем у світовій педагогіці і ставить його в один ряд з Песталоцці.

Вже починаючи з 1954 року в університетах і педагогічних вишах ФРН до навчальних програм були включені теми про А. Макаренка, з'явилася велика кількість курсових і кваліфікаційних досліджень його виховної системи. Красномовний приклад: за результатами опитування

серед професорів західнонімецьких університетів і педвузів, яким пропонувалося відповісти на єдине питання: які 12 педагогічних книг всіх часів і народів вони порекомендували б своїм студентам, «Педагогічна поема» виявилася включеною в цю символічну бібліотеку «Класики педагогічної літератури».

Серед перших ґрунтовних макаренкознавчих публікацій у Західній Німеччині виділяються роботи Е. Хаймпель з символічною назвою «Вікно на Схід» – перша в країні детальна інтерпретація «Педагогічної поеми», кілька важливих досліджень Л. Фрьозе, який вважав А. Макаренка «сучасним класиком педагогіки», роботи Е. Блохман (E. Blochmann), Х. Г. Гротхова (H. H. Groothoff), Ф. Бонзака (F. Bohnsack), Л. Адольфс (L. Adolphs), І. Рюттенауер (I. Rüttenauer) і двох католицьких теологів – В. Настайнчіка (W. Nastainczyk) і Е. Файфеля (E. Feifel). Крім того, на особливу увагу заслуговує монографія *Оскара Анвайлера* (Oskar Anweiler) «А. С. Макаренко і педагогіка його часу» (1963), яка викликала полеміку з радянськими макаренкознавцями. Завдяки великій кількості досліджень, до середини 60-х років у ФРН склалося навіть помилкове враження, що все або майже все про А. Макаренка і його педагогічну систему вже відомо.

Однак, починаючи з 1965 року, ситуація стала змінюватися, чому сприяла активність групи макаренкознавців із багатого своїми традиціями академічного центру, першого протестантського вишу Німеччини – Марбурзького університету імені Філіпа, який є *alma mater* таких світочів людства, як брати Грімм, Хосе Ортега-і-Гассет, Юрген Хабермас та інші. На першому міжнародному макаренківському симпозиумі, організованому членами цієї групи в 1966 році у м. Флото (ФРН), з'ясувалася наявність багатьох «білих плям» в макаренкознавстві, що стало поштовхом для організації спеціальної лабораторії з вивчення життя і творчості А. Макаренка у щойно утвореному при університеті, керованому Л. Фрьозе Науково-дослідному інституті порівняльної педагогіки.

Марбурзька дослідницька лабораторія «Макаренко-реферат» («Makarenko-Referat»), що існувала з 1968 по 2003 рік, є унікально продуктивним, єдиним з вивчення спадщини А. Макаренка за межами Радянського Союзу науковим осередком. Вона була створена з метою розкриття істинної сутності оригінальної концепції виховання і біографії А. Макаренка, значно спотворених під час «канонізації» видатного педагога в період сталінізму.

Як потужний науковий центр лабораторія проводила масштабні дослідження життя і творчості А. Макаренка, а також міжнародного визнання його ідей. Головними напрямками її діяльності виступали: а) розробка наукової біографії А. Макаренка; б) підготовка зібрання його творів, яке повністю б відповідало науковим критеріям; в) дослідження сприйняття макаренківських ідей в Радянському Союзі і за кордоном; г) виклад і пояснення макаренківської педагогічної концепції.

За кожним із цих напрямів були опубліковані результати власних досліджень і збірки матеріалів, які побачили світ у виданнях як самої лабораторії, так і журналах та збірниках багатьох країн. З метою координації та обговорення творчих задумів і результатів наукових розвідок лабораторія

систематично організовувала міжнародні макаренківські конференції та симпозиуми (всього проведено 7).

Засновниками лабораторії були *Гьотц Хілліг* (Götz Hillig, 1938–2019) і *Зігфрід Вайтц* (Siegfried Weitz), за їх же редакцією була підготовлена низка ґрунтовних макаренкознавчих видань. З 1969 року почала виходити серія «Матеріали про Макаренка» («Makarenko-Materialien»), яка публікувала макаренкознавчі розвідки вчених багатьох країн, представляла результати наполегливих джерелознавчих пошуків лабораторії, об'єднуючи різні за характером матеріали: повідомлення ЗМІ, архівні документи, мемуари тощо. У 1971 році розпочався доволі амбітний проект, що за мету мав випустити 20-томне, найповніше у світі зібрання праць видатного педагога-письменника, – двомовне так зване «Марбурзьке видання» творів А. Макаренка (Makarenko, Anton S. *Gesammelte Werke: Marburger Ausgabe*). В процесі цієї копіткої роботи упорядникам удалося випустити 8 томів (Равенсбург-Штутгарт, 1976–1982). З 1975 року стартував наступний і найтриваліший видавничий проект, що приніс неабияку популярність марбурзькій лабораторії, – 25-томна серія «Opuscula Makarenkiana» (Марбург, 1975–2003).

П'ятдесят років безперервного макаренкознавчого пошуку німецьких учених довели значущість спадку видатного українця не лише для світової педагогіки, але й для гуманітарної культури людства. Безперечним внеском лабораторії «Макаренко-реферат» та особисто її керівника Г. Хілліга в налагодження наукового діалогу між вченими Сходу і Заходу є причетність до створення Міжнародної макаренківської асоціації.

Список використаних джерел:

1. 25 Jahre Makarenko-Referat : 1968–1993. / Hillig, Götz (Hrsg.). Philipps-Universität Marburg / Fachbereich Erziehungswissenschaften, Institut für Erziehungswissenschaft / Forschungsstelle für Vergleichende Erziehungswissenschaft, Arbeitsgruppe Makarenko-Referat. Marburg : Makarenko-Referat, 1993. 288 S.
2. Makarenko in Deutschland 1927–1967. Texte und Berichte / G. Hillig (Hrsg.); mit einer Einführung von Leonhard Froese. Braunschweig: Georg Westermann Verlag, 1968. 536 s.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЯК ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

*Харченко Л. П., Новописьменний С. А., Дерев'янка Т. В.,
Закалюжний В. М., Плужнікова Т. В.
Полтава, Україна*

Сьогодні перед вищою школою і освітою в цілому стоять складні завдання підготовки фахівців високого рівня кваліфікації. У процесі підготовки фахівця змінюється ставлення до студента і до самого процесу навчання. Коли студент розуміє, що відповідальність за свою освіту, за якість знань і за його результативність він несе сам, змінюється ставлення до процесу навчання. Студент має право реалізовувати свій індивідуальний